

FOTOGRAFIJA – RATNI I POSTRATNI SVJEDOK

Značaj dokumentarne fotografije

Haris MEMIJA

77.03:355.01

SAŽETAK: U ovom radu predstavljena je važnost dokumentarne fotografije u pogledu dokumentovanja ratnih dešavanja, zločina koji su se događali u toku agresije na BiH, ali i njena važnost u percepciji istine u vezi s tim događanjima. U uvodnom dijelu predstavljen je sažet prikaz historije dokumentarne fotografije, dok se u glavnom dijelu autor bavi dokumentarnom fotografijom kao “svjedokom” stradanja i genocida nad Bošnjacima, posebno fotografijama iz kasnijeg perioda agresije na BiH, te postratnim dokumentovanjem detalja iz masovnih grobnica. U radu su ilustrativno prikazane i reprezentativne dokumentarne fotografije, te rad nekoliko fotografa koji su se bavili dokumentarnom fotografijom u predmetnom periodu.

Ključne riječi: dokumentarna fotografija, fotoreporteri, agresija na BiH, genocid, Srebrenica, masovne grobnice

Uvod

Fotografiji ne treba prevodilac, ona govori sve jezike. To je ovjekovječen trenutak u pravougaoniku. Realna slika. Ogoljena istina. Dokument.

Fotografija ima raznih stilova i izraza, ali onaj koji je najzahtjevniji je svakako novinska fotografija – tj. photojournalism. Fotoreporteri imaju limitirano vrijeme da naprave fotografiju s događaja i pri tom da je najbolje moguće snimljena u estetskom smislu. Osim toga, ta slika mora biti korektna i u tehničkom smislu, te da nosi razumljivu poruku za konzumente medija. Vrlo je poželjno da se napravi različita od ostalih izvještača, tj. da bude posebna, i to je stalno prisutan zahtjev “nad glavom” svakog fotoreportera. U presiji raznih okolnosti koje uvijek na neki način one-mogućavaju tu dodatnu kreativnost,

kao npr. limitirajući faktor vremena odvijanja događaja i fizičkog kretanja fotografa prilikom rada – dolazimo do zaključka da taj posao uopće nije lahak. Ili možemo slobodno reći da su fotoreporteri najvještiji fotografi.

Dobra fotografija je ugodna za gledanje. U svom pravougaoniku ona sadrži sve što je bitno i sve što ne treba da se vidi je van tog istog okvira. I ono na kraju, tu plohu treba da krasi i zamrznut moment koji je izdvaja, kojoj daje dodatni akcenat originalnosti.

Dvije institucije su postavile, i dan danas održavaju, standarde novinske fotografije na globalnom nivou:

World Press Photo je nezavisna i ne-profitna organizacija sa sjedištem u Amsterdamu. Utemeljena je 1955., te je poznata po prestižnom godišnjem natjecanju za najbolju novinsku fotografiju, najvećem na svijetu. Od 2011. World

Press Photo također organizira odvojena godišnja natjecanja za novinske multi-medijalne produkcije, i, u suradnji s organizacijom Human Rights Watch, godišnju dodjelu nagrada Tim Hetherington.

Dodjela nagrada se održava u crkvi Oude Kerk u Amsterdamu. Nakon dodjele nagrađene fotografije odlaze na putujuću izložbu, koju posjeti preko milijun ljudi u 40 zemalja. Godišnjak sa svim prijavama na natjecanje se izdaje na šest jezika.

Uz dodjelu u kategoriji najbolje fotografije godine, određuju se pobjednici u sljedećim kategorijama:

- najnovije vijesti (spot news)
- opće vijesti (general news)
- ljudi (people)
- sport (sports)
- suvremene teme (contemporary issues)
- svakodnevni život (daily life)
- portreti (portraits)
- priroda (nature)

Fotografije Amela Emrića nastale u proteklih 20 godina, prikazane su na izložbi dokumentarnih fotografija pod nazivom Srebrenica 1995–2015, i zorno svjedoče o genocidu i njegovim posljedicama.

Ahmet Bajrić Blicko autor je serije fotografija koje dokumentuju dolazak preživjelih žrtava genocida iz Srebrenice u Tuzlu. Fotografije su nastale u periodu od 12. do 15. jula 1995. na današnjoj ruti "Marš mira" od Srebrenice do Nezuka.

Drugi je cilj organizacije međunarodna podrška profesionalnim foto-reporterima putem akademije "World Press Photo". Ona nastoji stimulirati

razvoj novinske fotografije, poticati transfer znanja, pomoći da se razviju visoki profesionalni standardi u vizualnom novinarstvu, te promovirati

slobodnu i neograničenu razmjenu informacija. Organizira niz edukativnih projekata diljem svijeta: seminare, radionice i godišnju majstorsku

radionicu "Joop Swart" (izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/World_Press_Photo, posjećena 6.7.2015.)

Magnum Photos je međunarodna fotografska agencija u vlasništvu vlastitih članova (fotograf), s uredima u New Yorku, Parizu, Londonu i Tokiju. Prema suosnivaču Cartier-Bressonu, "Magnum je zajednica misli, zajedničke ljudske kvalitete, znatiželje o tome što se događa u svijetu, poštovanje prema onome što se događa i želja da se to preobrazu u vizualno". Robert Capa, David Seymour, Henri Cartier-Bresson, George Rodger i William Vandivert, Rita Vandivert i Maria Eisner su utemeljili Magnum u Parizu 1947. (izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Magnum_Photos, posjećena na dan 6.7.2015.)

Jedan od osnivača kulture agencije Magnum, Henri Cartier-Bresson, je još davnih '40ih godina prošlog vijeka postavio standarde novinske fotografije, koje i danas itekako važe, kroz svoju čuvenu misao: "Nije tačno da novinska fotografija ne može biti umjetnička fotografija i nije tačno da umjetnička fotografija ne može biti vijest." Ova poruka je ustvari i demistificirala ne-utemeljene i konformističke teorije da su umjetnost i fotoreporterstvo različita polja djelovanja u fotografiji.

Kao "etalon" dobre fotografije, predavači i umjetničkih akademija i komunikološko-novinarskih fakulteta, koriste primjere magnumovih fotografa u edukaciji studenata. S druge strane, najprestižnije nagrade za fotoreportere, za objavljene fotografije, su svakako World Press Photo nagrade – a po nagrađenim fotografijama možemo zaključiti da su najbolje fotografije snimljene u "magnumovskom" stilu.

Dokumentarna fotografija

Ta vrsta fotografije nije tražena, nema "današnju" vrijednost robe kao npr. žuto-crni stil koji dominira u tom materijalnom, mas-potrošakom, smislu. Ali, strateški gledano, važnost i vrijednost dokumentarne fotografije je neupitna. Ona raste s vremenom. Istražujući fotografije koje su nagrađene najprestižnijim svjetskim nagradama

(World Press Photo, Pulitzer, Hasselblad, itd...), možemo primijetiti, da osim što su u estetskom smislu izvanredne, one ustvari moraju imati snažnu dokumentarnu pozadinu.

Jedna od najprivlačnijih stvari za snimatelja, u industriji "life" fotografije, predstavlja izgrađivanje osjećaja za pretpostavljanje situacije. Kroz rad se dobija osjećaj da se može "vidjeti" bliska budućnost. Nije isto gledati i vidjeti, jer ono što se već dešava je obično promašeno za fotografisanje. Previzuelizacija je najbitnija, tj. kada znate šta ćete snimiti – snimanje postaje dio rutine. Prelazak u tu tačku rada vas izdvaja od svih ostalih koji imaju fotografske aparate i misle da su s posjedom kvalitetne opreme postali fotografi. Slično je i za one koji imaju muzički instrument i misle da su time postali muzičari. Osnove fotografije izgrađuju u pojedincu i znanstvenu i umjetnika i novinara. Onoga koji zna ispričati priču na razumljiv, pitak i jedinstven način, poslati poruku i dotaknuti emociju u konzumentu fotografije, krase epitet dobrog fotografa. Međutim, i sve nabrojano, danas zahtjeva još nešto. Od dobrog fotografa se traži da vidi i mnogo dalje u budućnost – on/ona mora razmišljati o vrijednosti svog rada za 20, 50 i više godina. Šta je to danas, što izgleda čak i banalno, a biti će vrijedno u budućnosti? I što više vrijeme bude prolazilo da ima veću vrijednost, šta je to? Propušteni momentum bilježenja neke sadašnje situacije je nenadoknadiv.

Fotografi(je) - svjedoci

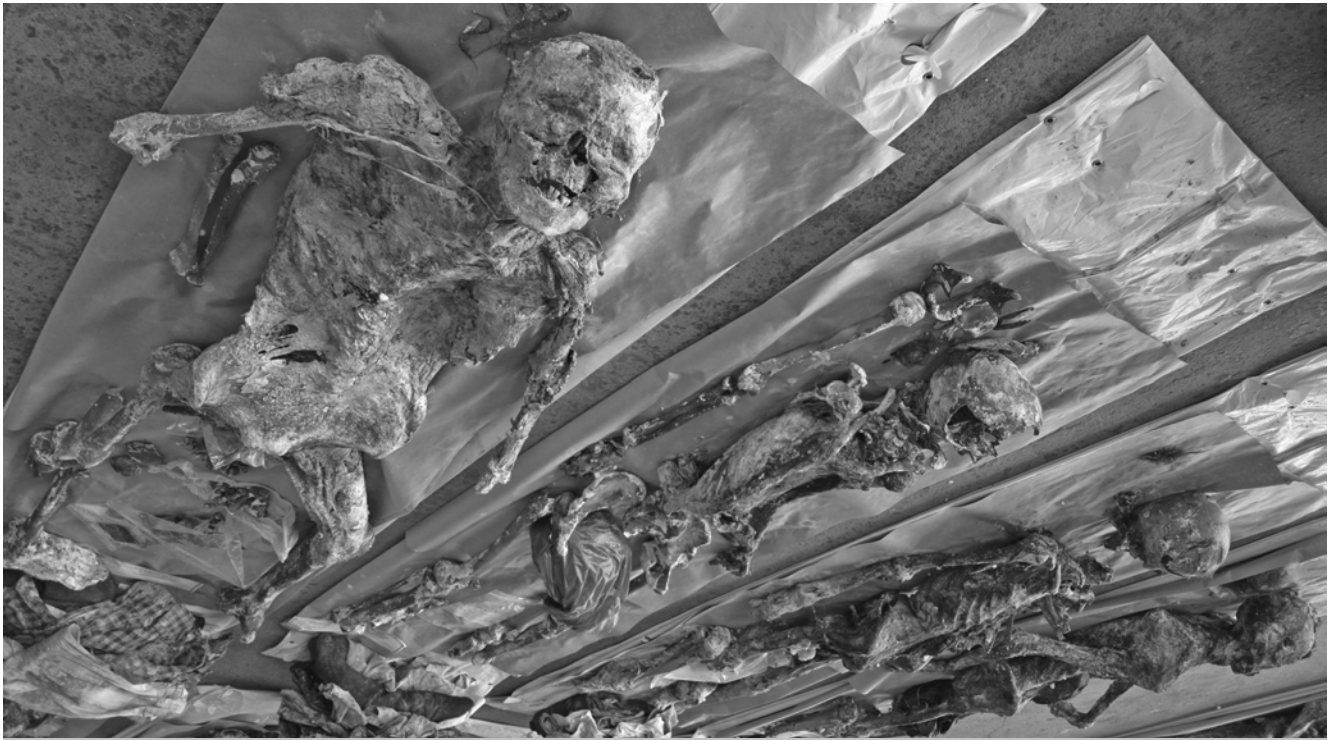
Pogledajmo fotografije Ahmeta Bajrića, alias "Blicka", koji je kao jedini fotograf išao prema zbjegu Srebreničana, odmah nakon 11. jula 1995. Napravio je jedinstven, danas vidimo, neprocjenjivo vrijedan rad. Šta može izgled onih napaćenih ljudi bolje opisati od fotografije, i kako bolje od snimka opisati bol i užas na uplakanom dječijem licu kojeg iscrpljena majka nosi desetinama kilometara na leđima? Samo tu fotografiju možemo opisivati s hiljadama riječi, a percipirali smo sve to u samo 3–4 sekunde. Za brzi prijenos informacije

i poruke, fotografija je jedan od najzahvalnijih medija.

Iz hadisa koji kaže "Sve što ne polazi sa srca – ne dopire dalje od ušiju", dopuštam sebi da zaključim za dobru dokumentarnu fotografiju: sve što ne polazi sa srca – ne dopire dalje od očiju.

Obratimo pažnju na rad Tarika Samaraha. Od biranja same tehnike snimanja s kojom se odmah izdvojio od svih ostalih koji su tada snimali color-digitalnom tehnikom, on je izabrao crno-bijeli film najvećeg formata. Jednom nezgrapnom, skupom i neatraktivnom metodom rada, on je od početka zaštitio kvalitetom svoj rad. Dobrom pripremom, razmišljanjem tokom rada da motive koje snima smješta u monotone pozadine – ukrasio je žive scene u gotovo okvire idealne studijske rasvjete i još dodatno podigao kvalitet u svakoj svojoj slici. Jednu od najjačih tema s naših prostora je pratio godinama dok nije zaokružio taj opus u neprocjenjivo važan historijski dokument za sva buduća pokoljenja, s punim pravom u permanentnu postavku imenom 11/07/1995. Jedna od najupečatljivijih njegovih fotografija je ona na kojoj je prikazana starica, tačnije polovina njenog lica, gdje u jednom kadru s minimalnim elementima biva uhvaćena snažna naracija. Divovski pogled žene koji izranja iz njenog izbornog lica prodire kroz promatrača. Dovoljno je samo jednom pogledati tu fotografiju i nikad je nećete zaboraviti.

Ima nešto antropološko u fotoaparatu. Objektiv funkcionise kao oko; gdje je malo svjetlosti - objektiv širi svoju dijafragmu, i obrnuto kad je jaka svjetlost – dijafragma na objektivu se mora zatvoriti kao i iris u našem oku. Film u analognom, ili memorijska kartica u digitalnom fotoaparatu, pamti sliku. Pamti je kao i naš mozak – fotografski. Kad gledamo životnu situaciju koja se odvija ispred nas – ili kad gledamo video snimak, nećemo upamtiti tu pokretnu situaciju, fotografski ćemo "zamrznuti" jednu scenu i kao takvu je "nositi u duši". Za dobrog fotografa je fotoaparat samo proizvodnjak njegovog

*Novembar 2013, Kosturnica u Šejkovači, kod Sanskog Mosta (posmrtni ostaci iz Tomašice).
Fotografija: Haris Memija za Xinhua News Agency*

*U selu Kamenica kod Zvornika pronađen je niz sekundarnih grobnica koje su krile ostatke žrtava srebreničkog genocida.
Fotografija: Amel Emrić*

tijela i kao takvog ga mora cijeniti, kao svoje oko, mozak ili svoje ruke. I dušu i srce. Dušu, jer čovjek koji koristi aparat kao dio sebe, udahnuje atmosferu u sliku. I zaista je na rubu ezoterije da jedna ploha, jedna obična

druga dimenzija, može izaći u nešto što komunicira s drugima – nerijetko i dira u emociju promatrača.

Dokumentarna fotografija jeste zahtjevna, ali povrh svega je bitno poštovanje etičkih kodeksa.

U dokumentovanju ratnih zločina, osnovna stvar je poštovanje poslovne etike. Poštovanje istine, mjesta i situacije u kojoj se nalazi, fotograf treba da nenametljivo, strpljivo i s poštovanjem bilježi motive. Jedan od fotografa koji

Zijah Gafić autor je ciklusa fotografija U potrazi za izgubljenim identitetom, koji dokumentuje lične predmete žrtava genocida, pronađenih u masovnim grobnicama.

radi na taj način je Amel Emrić. Obzi-
ran, detaljan u pripremi, predan u po-
slu i nadasve talentovan. Bio je tinej-
džer kada je počeo rat. Pokrivao je tada
područje Tuzle. Koliko je bio predan
poslu, govori podatak da kada je u to
ratno doba birao između litra mlijeka
i jedne role filma, izabrao je da kupi
film. Njegove fotografije su jake, jer
suptilno prilazi motivima koje snima.
On je jedan od onih koji slijedi savjet

legendarnog Bressona: “Ako hoćete da
snimate ribice u akvariju, onda morate
vrlo pažljivo i polako ući u akvarij – da
one ne bi pobjegle od vas.”

Stradanje Srebrenice

Manje je bitno ko je snimio nego ko
je snimke vidio, pogotovo u dokumen-
tovanje ratnih zločina. Sam pogrom u
Srebrenici nisu snimali samo fotografi.

Snimali su i kamermani. Te video snim-
ke smo u početku vidjeli samo neke, a
vremenom su izašli na vidjelo i mnogi
drugi, amaterski, snimci. Prvi snimci
nisu pokazivali direktno ratne zloči-
ne, ali vrijedili su u stvaranju ukupne
slike – da se tamo desilo nešto strašno.
Sjećamo se onog detalja kada general
Mladić daje djeci čokoladu Toblerone.
To je po zakonu dramaturgije, u horor
filmovima, vrhunac zapleta. Stravičan

uvod zatišja pred buru. Uz svjedočenja preživjelih i ostalih očevidaca, materijalnih dokaza te uz postojanje dokumentarnih snimaka i fotografija bilo je moguće vidjeti užase koji su namjerno i planski urađeni. Isto tako, više nije bilo moguće sakriti činjenicu da je i na tom prostoru izvršen genocid.

Glavni tužilac Haškog tribunala Serge Brammertz na komemoraciji u Ujedinjenim Nacijama u New Yorku 1. jula, izjavio je da je genocid u Srebrenici "obilježio cijelu međunarodnu zajednicu".

"Tragedija koja se desila u Srebrenici obilježila nas je sve. Tragedija Srebrenice je usamljenost porodica žrtava, a tu bol znaju samo oni koji su preživjeli", rekao je Brammertz, dodajući kako još postoje ljudi koji ne priznaju da se u Srebrenici desio genocid.

"Nažalost, još neki negiraju genocid u Srebrenici. Ali, svi moraju prihvatiti da je 11. jula 1995. godine u Srebrenici počinjen genocid. Srebrenicu moramo zvati pravim imenom, a to je genocid." (izvor: <http://balkans.aljazeera.net/>

vijesti/brammertz-u-un-u-srebrenicu-moramo-zvati-pravim-imenom-je-genocid, posjećena 14. jula 2015.)

Interesantno je spomenuti i mišljenje britanskog historičara Marka Attila Hoarea:

U intervjuu za BIRN–Justice Report on navodi da je ranije postojala slika genocida iz Holokausta, gdje su sistematski ubijani milioni ljudi.

– Apsolutno su svi ubijani i nema preživjelih. Zabvaljujući presudama za genocid, sada vidimo da se jedna

vrsta genocida može desiti u općini, na jednom lokalitetu, gdje je manje ljudi ubijeno u poređenju sa sveukupnim programom ubijanja u Holokaustu – objašnjava Hoare.

Iako smatra da su rezultati Haškog tribunala ograničeni, on ističe da je značajno što je ovaj sud utvrdio genocid u Srebrenici.

– Naravno, problem s ovom diskusijom je što nećete naći dvojicu istraživača koji imaju identično mišljenje o tome šta je genocid. Tako da ukoliko imate usko shvatanje genocida, onda kažete da masakr kao u Srebrenici i nije baš genocid, ali ako imate šire shvatanje – kao što ja imam – možete reći da se genocid desio i u Srebrenici, ali i u Prijedoru i Zvorniku – kaže Hoare.

Kad su u pitanju zločini u drugim dijelovima BiH, on smatra da nije bilo više dokaza za Srebrenicu, nego je taj tip zločina više odgovarao uskom tumačenju genocida.

– S obzirom da počinioci nisu dozvolili nijednom odraslom muškarcu da preživi, htjeli su sve ubiti, to je više pasalo uskoj definiciji genocida nego raniji masakri u kojima je veliki broj muškaraca mučen ili protjeran, ali ne nužno ubijan – navodi Hoare.

On napominje da genocid nije stvar brojeva, nego je potrebno dokazati namjeru da se uništi određena grupa. Ubistva su samo jedan od načina da se ostvari taj cilj.

– Ako gledate međunarodnu pravnu definiciju genocida, tamo ne stoji samo 'ubistvo kao vrsta zločina', tamo stoji i 'onemogućavanje novog rađanja unutar grupe kao način da se uništi određena grupa'. Tako da u teoriji možete izvršiti genocid bez ijednog ubistva. Možete jednostavno sterilisati svakog odraslog muškarca i tako uništiti grupu bez ijednog ubistva – objašnjava Hoare. (izvor: <http://faktor.ba/britanski-historicar-genocid-nije-samo-stvar-brojeva/>, posjećen 14. jula 2015.)

Zlokobnog jula '95, uz manjak informacija ali i dezinformacija bilo je teško odmah "uhvatiti" ukupno sliku svega što se tamo dešavalo. Bilo je potrebno neko vrijeme da se uz fotografije-svjedoke složi "slagalica" patnje i užasa koju su tada prolazili ljudi s tih prostora, ali i da se složi slika o

pervertiranoj organiziranosti u zločinu. Prve fotografije svjedočile su jedan dio, i iako je to bila uvertira u kasnije strahote još su pružale nadu. Drugi val informacija o stradanju Srebrenice nam dolazi putem fotografija iz zbjega preživjelih. Gotovo da njihove izjave nisu bile ni potrebne u svjedočenjima zločina, jer sami opisi njihovih tijela i izraza lica su dovoljni govorili. Opisi njihove garderobe, govora tijela i ukupnog stanja u kakvom su se nalazili su najrječitija šutnja – koju preživjeli govore i naša oči su samo sve to nije-mo-bez-daha sve to percipirala. Šok na licima ljudi je dokument stradanja. Lica su rekla sve.

Odmah nakon prvih slika o svjedočanstvima "nečeg vrlo strašnog što se desilo u Srebrenicu", svijest svijeta počinje da se mijenja. Čak i politika izlazi iz svoje forme pregovaranja, tada se svjetska politika jednostavno složila u konsenzusu da rat mora stati u Bosni i Hercegovini. Danas znamo da su sve velike sile imale jasne indicije, prije bilo koga u Bosni, da će se Srebrenica dogoditi. Guardian prenosi pisanje Florence Hartmann i Eda Vulliamyja koji kažu da će svjetski političari prisustvovati obilježavanju dvadesete godišnjice genocida u Srebrenici na kojem će biti održani govori i odata počast žrtvama genocida, ali da će najvjerojatnije i ove godine izostati odgovor na pitanje kako se dogodila Srebrenica, odnosno zašto je odredima bosanskih Srba omogućeno nesmetano ubijanje više od osam hiljada Bošnjaka u samo nekoliko dana i to pred očima UN-a koji je treba štiti ljude.

U tekstu koji je najava elektronske knjige "L'affaire Srebrenica: Le Sang De La Realpolitik" Florence Hartmann stoji da je u Haškom tribunalu za dvije decenije osuđeno 14 ubica, te da politički vođa bosanskih Srba Radovan Karadžić i general Ratko Mladić čekaju presudu na suđenjima za genocid, a da su među krivcima međunarodne zajednice i francuski general Bernard Janvier koji se protivio intervenciji, te holandski vojnici koji nisu zaštitili građane Srebrenice. Guardian objavljuje kako je novo istraživanje pokazalo da je pad Srebrenice bio dio politike Velike Britanije, Francuske

i SAD-a, ali i rukovodstva UN-a koji su se trudili uspostaviti mir u Bosni i Hercegovini po svaku cijenu.

"Zapadne sile čiji su pregovori doveli do pada Srebrenice nisu znale za razmjere masakra i genocida koji bi mogao uslijediti, ali je na osnovu dokaza jasno da su itekako bili svjesni Mladićevih namjera da bošnjačko stanovništvo cijele regiju u potpunosti nestane. Iz prethodne tri godine rata sasvim jasno je bilo zaključiti da to znači samo smrt", ističe se u tekstu. U aprilu 1993. godine Vijeće sigurnosti UN-a usvojilo je rezoluciju kojom je označeno da mir u BiH mora biti zasnovan na povlačenju sa teritorije oduzete upotrebom sile i etničkim čišćenjem. Istog mjeseca Vijeće sigurnosti upozoreno je da bi moglo doći do masakra u kojem bi potencijalno moglo stradati 25 hiljada ljudi ukoliko srpske snage uđu u Srebrenicu. Do 1995. godine Kontakt grupa je odustala od rezolucije iz 1993. godine.

Dvije godine poslije Srebrenica se našla pod nemilosrdnom opsadom, dok se međunarodna zajednica bavila isključivo pitanjima mira.

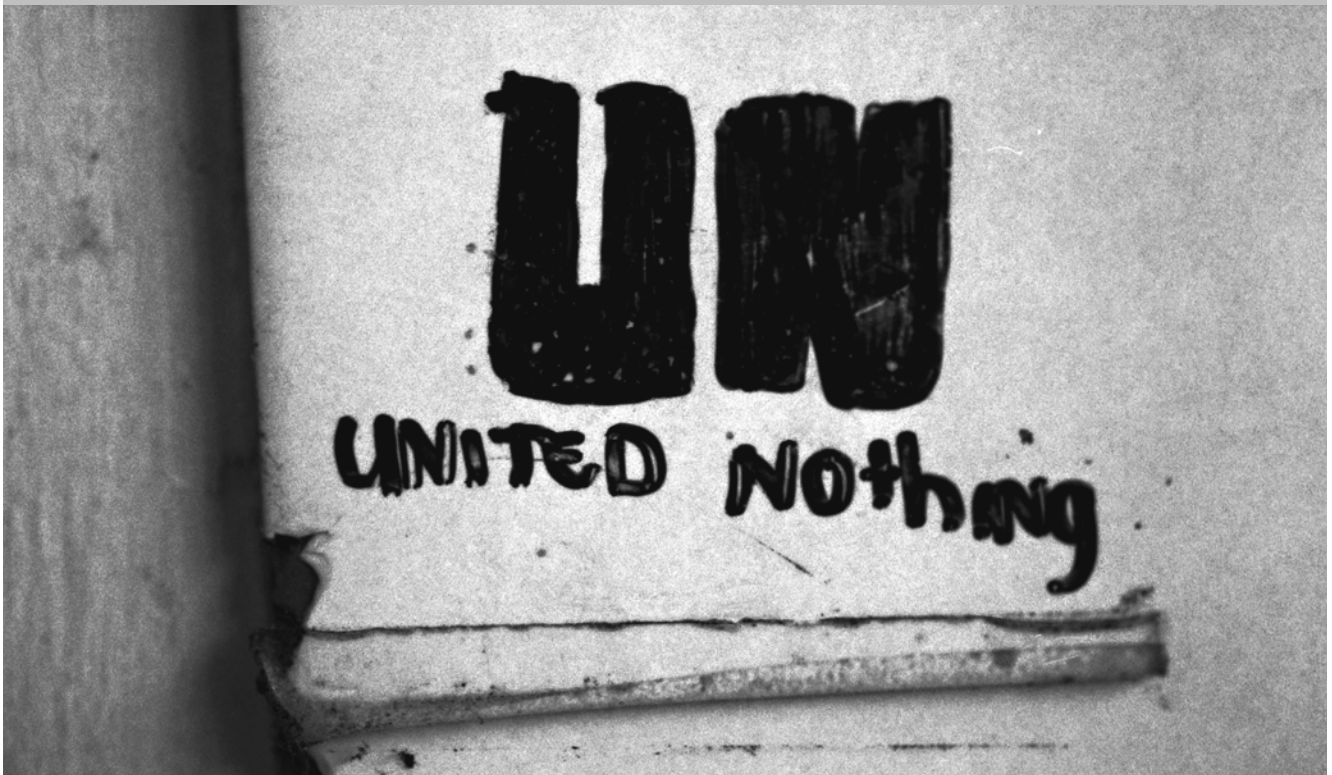
Dalje se navodi da bivši ministar obrane Holandije Joris Voorhoeve tvrdi da su zapadne vođe znale za ove naredbe, ali da su holandske trupe držane u mraku. On je utvrdio kako su obavještajne službe najmanje dvije od pet stalnih članica Vijeća sigurnosti UN-a već početkom juna 1995. znale da Srbi namjeravaju napasti Srebrenicu, Žepu i Goražde." (izvor: <http://www.klix.ba/vijesti/bih/guardian-sad-i-britanija-su-znale-za-planirani-masakr-u-srebrenici-sest-sedmica-prije/150705069>, posjećen 16.7.2015.)

Ron Haviv, planetarno poznat fotograf, jedan od osnivača i vlasnika čuvene agencije "Seven" i koji je pratio rat na Balkanu '90-ih, kaže:

"Mislio sam da će Srbi sve da pokore, zauzmu..., tako je strašno to izgledalo. Činilo se da nema nikakve šanse za Bošnjake i Hrvate da se odupru tom zlu", kaže Haviv dok se pokušava sjetiti o čemu je razmišljao tog jula 1995. kada je u fotografirao grupe žena i djece iz Srebrenice, koji su prestravljeni i premoreni stigli u Tuzlu nakon višednevnog pješaćenja, a nakon egzodusa, a potom i genocida u kojem su ubijene hiljade njihovih muževa, sinova, braće...

Kamenica kod Zvornika. Fotografija: Amel Emrić.

Potočari, decembar 2002. godine, Tvornica akumulatora; grafiti nizozemskih vojnika na zidovima tvornice nastali tokom njihovog mandata u Srebrenici. Trupe Kraljevske nizozemske armije su u okviru svog djelovanja u sastavu UNPROFOR-a, mirovnih snaga Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini, od 1993. Do 1995. godine bile odgovorne za sigurnost zaštićene zone Srebrenica. Fotografija: Tarik Samarah

“Razgovarao sam sa svojim kolegama koji su bili ovdje u Sarajevu. Oni su komunicirali sa Srebrenicom,

ali su komunicirali i Bosanci. Tu je bio glavni štab UN-a, njegove trupe... oni su imali informacije sa terena. To da

velike svjetske sile nisu znale, da nisu mogle predvidjeti šta će se dogoditi u Srebrenici, to mi izgleda neobjašnjivo.

Amel Emrić autor je brojnih fotografija kojima je dokumentirao progon i patnje preživjelih žrtava genocida.

*Mogli su da predvide tu mogućnost. Bila je baza UN-a u Srebrenici i zaista ne mogu da zamislim da neko ko ima srce i dušu, a ko je radio na visokim položajima u UN-u, nije predvidio da će se tako nešto dogoditi. Apsurdno mi je da su samo odlučili da srpske trupe tek tako uđu u Srebrenicu, a da nisu pretpostavili kakve bi mogle biti konsekvence. Ja sam došao kad je Srebrenica već pala. Htio sam otići tamo, ali je to bilo nemoguće, i jedino sam mogao otići u Tuzlu gdje je bio prihvatni centar za protjerane žene, djecu i starce”, kaže Haviiv. (izvor: [\[balkans.aljazeera.net/vijesti/haviv-svijet-duguje-srebrenici-liniju-spas-a\]\(http://balkans.aljazeera.net/vijesti/haviv-svijet-duguje-srebrenici-liniju-spas-a\), posjećen 16.7.2015.\)](http://</i></p>
</div>
<div data-bbox=)*

Uz pomoć medijske slike, crna zemlja je progovorila

Masovne grobnice, primarne i sekundarne, iako posljednje u nizu dokaza, potvrđuju planirane i učinjene zločine, strahote koje su napravljene organizovano i s velikim brojem počinioca. Postalo je potpuno jasno da su prilikom egzekucija svi morali biti uključeni. Kasnije se

utvrdilo da su i vozači koji su doveli zarobljenike morali pucati ili na drugi način ubijati ljude, te ukopavati ih u masovne grobnice. Grobnice koje su premještane u svrhu skrivanja dokaza o zločinima, uz upotrebu teške mehanizacije i velikog broja učesnika tog zlog-djela nazivaju se sekundarne grobnice. Zbog formiranja sekundarnih masovnih grobnica, tek zahvaljujući DNK analizama, bilo je moguće spojiti tijela žrtava čiji su se ostaci često nalazili u više grobnica, i utvrditi njihov identitet.

Fotografije iz masovnih grobnica, primarnih i sekundarnih, dokumentovale su s jedne strane, kakvi strašni zločini su počinjeni. S druge strane, ostaju trajni spomenik sramnoj dugogodišnjoj šutnji počinitelja genocida, njihovih pomagača i drugih koji su imali saznanja o postojanju masovnih grobnica.

Uzimam primjer masovne grobnice Tomašice kraj Prijedora. Zločini koji su se dešavali oko Prijedora, ispočetka dokumentuju fotografije zarobljenih civila u konc-logorima, Omarska – Trnopolje – Keraterm, a a početkom septembra 2013. godine, nakon 21 godine, otkrivena je i Tomašica koja s oko 1000 tijela ubijenih ljudi predstavlja jednu od najvećih masovnih grobnica. Nakon otkrivanja te grobnice, Tužilaštvo je sagradilo objekt - kosturnicu za smještaj i forenzičku obradu posmrtnih ostataka, u Šejkovači kod Sanskog Mosta. Sjećam se vrlo jakog, intenzivnog, uznemirujućeg mirisa koji nikada neću moći zaboraviti iz te kosturnice. Svako tijelo je imalo strašnu naraciju, grča, boli, gotovo nekog krika. Detalji žica na rukama i lobanje probušene vatrenim oružjem su davale dodatni utisak. Teško je razumljivo, kako je moguće živjeti kraj takve masovne grobnice i ne svjedočiti o njenom postojanju. Rat je stao, ali mi se čini još užasnijem od samog rata ta šutnja i bijeg od istine.

Mnoge izložbe dokumentarne fotografije iz rata 1992-1995 u Bosni su pokazale svijetu šta se sve događalo. Mnoge knjige i medijski izvještaji također. Nemoguće je sve

izložbe nabrojati, ali one koje se ne mogu zaobići su: "Krv i med" Ron Haviv, "11/7/1995" Tarik Samarah, "U potrazi za identitetom" Zijah Gafić, "Srebrenica 1995-2015" Amel Emrić, "Srebrenički put pakla" Ahmet Bajrić Blicko, "Glasovi nestalih" Haris Memija, "Preživjeti je moguće samo sjećajući se..." Dado Ruvić, "Naša priča" Milomir Kovačević Strašni, "Srebrenica" Gilles Peress, te nezaobilazni vrhunski fotografi koji snimili nezaboravne opuse ratne dokumentarne fotografije: Dr. Paul Lowe, pokojni Danilo Krstanović, Rikard Larma, rahmetli Aćif Hodović, Zoran Kanlić, Dejan Vekić, Damir Šagolj, Senad Gubelić, Hidajet Delić, Didier i Džemila Torche, Jasmin Alibegović, Zoran Lešić, Milutin Stojčević, Fehim Demir, Elvis Barukčić, Samir Jordamović, Nino Maričić, Almin Zrno i mnogi drugi, te mnogi festivali i organizacije kao npr. Festival WARM (War, Art, Reporting, Memories) i World Press Photo koji svake godine okupljaju postavke ratnih fotografa iz

cijelog svijeta, pa i motive iz rata u Bosni i Hercegovini, itd...

Govor fotografije, naročito dokumentarne fotografije, je živ proces, kao što je i jezik živ. Dobro je što govor fotografije stalno izranja i donosi nešto novo. U budućnosti treba se nadati da ćemo vidjeti još izložbi posvećenih prvenstveno žrtvama genocida. Dobro je da se stalno podsjećamo, to nas budi iz zaborava, posebno zbog lahkoće "čitanja" zabilježenog. Fotografija je na strani istine, a time je mnogo dobrog donijela i donosi, kako cijelom svijetu, tako i našoj zemlji.

Podsjetimo se za kraj, izađimo iz velikih priča, i probajmo ući u samo jednu ljudsku priču. Ako je Bosna, samo u Srebrenici, izgubila 0,1% Bošnjaka, šta to znači za majku koja je izgubila jednog sina? Ona je izgubila 100% svega što je imala.

Zapitajmo se, koliko su onda izgubile mnoge druge žene Srebrenice koje su izgubile 2 sina, ili one koje su izgubile sve muškarce u svojoj porodici – oca, muža, braću i sinove?

Zaključak

U ovom eseju tretirana je važnost dokumentarne fotografije u pogledu dokumentovanja ratnih zločina. Najbitnija stvar te vrste fotografije je što pomaže u percepciji istine, jer ustvari fotografija je prije svega zaustavljena realnost. Fotografiranje nije mehanički posao.

Dokumentarna fotografija, ratna i postratna, posebno je važna zbog konstantnog negiranja genocida u Bosni i Hercegovini, prešućivanje i iskrivljavanje istine, jer fotografije iz tog perioda svjedoci su i prezentiraju činjenice pred oči javnosti. Posmatrač, javnost zbog njihovog postojanja ali i dostupnosti bez potrebe za širim objašnjenjima, mogu percipirati dio historije, stradanja ali bolne uspomenne preživjelih članova porodice ubijenih ljudi. Fotografija u ovom slučaju, pored dokumentarne važnosti nosi i sebi i druge, mnogo važnije potencijale: prvo prepoznavanje istine o događajima iz perioda rata neobjavljene ideologijom te, ovim prostorima, prijeko potrebne katarze.

الموجز

الصورة الفوتوغرافية شاهد على الحرب وما بعد الحرب
أهمية الصورة الفوتوغرافية الوثائقية

حارس ميميا

يستعرض هذا العمل أهمية الصورة الفوتوغرافية الوثائقية لتوثيق الأحداث الحربية والجرائم التي ارتكبت إبّان العدوان على البوسنة والهرسك، وكذلك أهميتها لفهم الحقيقة المتعلقة بتلك الأحداث. واشتملت مقدمة المقالة على عرض موجز لتاريخ الصورة الفوتوغرافية الوثائقية، بينما تم التركيز في الجزء الرئيس منه على الصورة الفوتوغرافية الوثائقية باعتبارها "شاهداً" على الاضطهاد والإبادة الجماعية بحق البشناق، وخاصة الصورة التي توثق الفترات المتأخرة من العدوان على البوسنة والهرسك، وتوثق الأحداث التي تلت الحرب في المقابر الجماعية. ويقدم البحث صوراً فوتوغرافية وثائقية توضيحية، إضافة إلى أعمال بعض المصورين الذين اشتغلوا بالصورة الفوتوغرافية الوثائقية في الفترة المذكورة.

الكلمات الرئيسية: الصورة الفوتوغرافية الوثائقية، المراسلون المصورون، العدوان على البوسنة والهرسك، الإبادة الجماعية، سربرينيتسا، المقابر الجماعية.

Summary

PHOTOGRAPHY – WAR AND POST-WAR
WITNESS SIGNIFICANCE OF DOCUMENTARY
PHOTOGRAPHY

Haris Memija

The article relates about the significance of documentary photography as a document of war events and crimes that took place during the aggression in BiH, but also its significance in perception of the truth concerning these events. The introduction part presents the brief history of documentary photography, whilst the main part deals with documentary photography as a witness to the suffering of Bosniaks and the genocide committed against them. Here the author focuses upon those photographs pertaining to the later period of the aggression on BiH and those documenting post-war details of the mass-graves. The article also presents some of the representative documentary photos taken by the number of photographers working at the time.

Key words: documentary photography, photo-reporters, aggression on BiH, genocide, Srebrenica, mass-graves